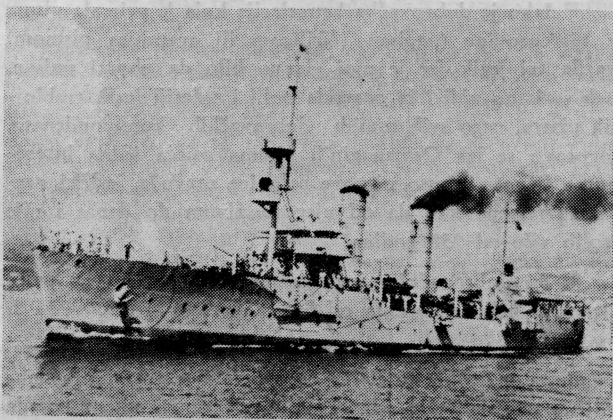
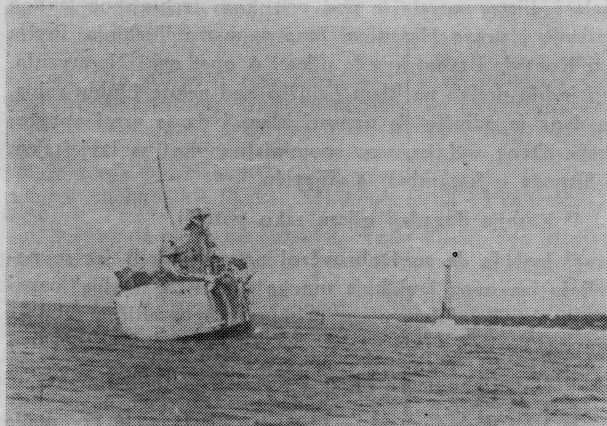

Propast krstarice „Dalmacija“

Najveći ratni brod, koji je imala bivša ratna mornarica stare Jugoslavije, bila je laka krstarica »Dalmacija«. Ona je uglavnom služila za školske svrhe, a imala je jako protivavionsko naoružanje, pa se je ubrajala i u red protivavionskih krstarica. Interesantna je historija te krstarice. Sagrađena je u Njemačkoj na brodogradilištu »Weser« u Bremenu 1899. godine kao prethodnica serije, za ono doba, modernih lakih krstarica. Gradnja ovih krstarica je bila dio flotnog programa, kojeg je sprovodio admiral Tirpitz sa ciljem da ojača njemačku mornaricu u općoj trci jačanja pomorskih snaga. Prilikom porinuća dobila je ime »Niobe«. Uz nju je izgrađeno još osam takvih krstarica sa imenima: »Nymphe«, »Thetis«, »Ariadne«, »Medusa«, »Amazona«, »Undine«, »Arkona« i »Frauenlob«. Mnoge od njih su kasnije potopljene u pomorskim bitkama I svjetskog rata. Njeni taktičko-tehnički podaci su bili: deplasman 2650 tona, dužina 104 metra, širina 11.8 metara, gaz 4.85 metara, mašina jačine 9000 KS, brzina 16 čvorova. Njeno prvo naoružanje je bilo: 10 topova 100.5 mm, te nekoliko brzometnih topova 57 i 37 mm i dvije podvodne torpedne cijevi. Potpuno opremljena u službu je stupila 1901. godine. Prvi komandant je bio kapetan korvete Scheer, kasnije čuveni njemački admiral, komandant njemačke flote otvorenog mora (Hochsee flote) u poznatoj pomorskoj bitci kod Jyllandu u I svjetskom ratu. Do I svjetskog rata uglavnom je bila van njemačkih voda, krstareći svjetskim morima, štiteći naročito njemačke kolonijalne interese. Duže vremena se zadržala u Kini i Japanu. U I svjetskom ratu bila je uglavnom u službi u Sjevernom moru, služeći sa ostalim krstaricama kao prethodnica flotnim snagama i korištena je za službu patroliranja i izvidanja. Zadnji dio rata, kada je Sjeverno more bilo previše opasno od dejstva Britanske flote, provela je u luci Wilhelmshafen kao stražarski brod, gdje je i doče-

Krstarica »Dalmacija« 1940. godine za vrijeme službe u bivšoj floti

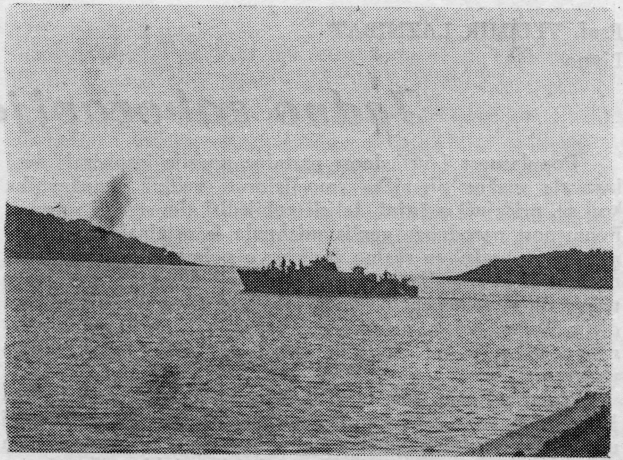
Krstarica »Dalmacija« leži nasukana u blizini rta Južni Arat na otoku Silbi

kala kraj rata. Odredbe mirovnog ugovora je nisu zahvatile, vjerojatno zbog starosti i nesavršenosti, tako da je i dalje ostala u službi njemačke ratne mornarice, ali sada raspoređena. Bivša ratna mornarica stare Jugoslavije ju je kupila za svoje potrebe, kao školski brod za obuku pitomaca vojno-pomorskih škola. Tom prilikom dobila je ime »Dalmacija«. Pošto ni izgledom ni naoružanjem nije više odgovarala, to je pregrađena u brodogradilištu u Kielu. Uklonjeni su zastarjeli topovi, podvodne torpedne cijevi, oklopljeni komandni most, te joj je preuređen pramac, koji je do tada bio u formi kljuna. (u prošlom stoljeću pa i početkom ovoga mnogi ratni brodovi su imali pramac u obliku kljuna, kojeg su mogli koristiti za međusobno potapanje prilikom sudara). Nakon pregradnje isplovila je za Jugoslaviju i 3. septembra 1926. godine uplovila je u Boku Kotorsku. U Tivtu su nastavljeni radovi oko pregradnje i prenaoružanja, tako da je sada bila naoružana sa 6 protivavionskih topova 84 mm i 4 topa 47 mm. To naoružanje je imala sve do svoje propasti. Za vrijeme službe u bivšoj ratnoj mornarici službeno je bila školska protivavionska krstarica, upotrebljavana za školske svrhe, za školovanje pomorskog kadra. Pošto je bila stara za nju se svake godine trošila prilično velika suma novca za održavanje i remont. Uz to je imala relativno malu brzinu tako da se teško uklopala u vježbe koje je izvodila eskadra. Naši ljudi koji su na njoj služili svoj rok, po zlu su je zapamtili. Na njoj je služba bila veoma naporna, a održavanje zbog starosti veoma teško. Osim toga imala je 8 kotlova, koji su gutali veoma dosta ugljena. Česta krcanja ugljena i poslovi u vezi sa tim zagorčavali su život svakom mornaru na njoj. Kako naši ljudi kažu ona je bila »smrt« za mornara. Čest je bio slučaj da su na nju slani i oni mornari, koji bi i malo pokazali, da imaju napredne ideje. Tamo je trebalo da se »predogje« u teškom radu i proganjanju. Pred II svjetski rat je nešto modernizirana, tako da je u stvari postala prava ploveća protivavionska baterija. Aprilski rat ju je zatekao u Boki Kotorskoj. Na njoj se je nalazio Štab flote. U kratkotrajnom ratu nije isplovljavala iz Boke, nego se je uglavnom branila od napada njemačke i talijanske avijacije. 7. aprila 1941. godine na nju je izvršen žestok avionski napad, ali bez uspjeha. Sa svojim topovima je oborila nekoliko aviona. Kapitulacijom Jugoslavije pala je u ruke Talijana, koji su joj dali ime »Cattaro«. Oni su je opremili sa svojom posadom i u njihovoj službi je uglavnom dejstvovala na Jadranskom moru ili je služila za protivavionsku obranu baza. Kapitulacija Italije u septembru 1943. godine, ju je zatekla u Veneciji. 8. novembra 1943. godine u Puli su je Nijemci preuzeli od Italijana i tako opet poslije 17. godina došla je igrom sudbine u njemačke ruke. Četiri dana kasnije Nijemci su joj dali ponovo staro ime »Niobe«. U njemačkoj službi je učestvovala u borbi protiv jedinica NOV Jugoslavije i jedinica mornarice NOVJ. Tako je učestvovala u operacijama protiv naših jedinica 13. novembra 1943. godine, kada su Nijemci izvršili desante na otoke Krk, Cres i Lošinj. Razumljivo je, da naši patrolni čamci i naoružani brodovi nisu mogli da se sa njom ravnopravno bore, jer je bila mnogo jača od njih. Savezničke lake pomorske snage i avioni imali su sa njom nekoliko okrčaja, ali je nisu uspjeli potopiti. U ponoć 17/18. decembra 1943. godine u pratnji razarača TA-20 i TA-22 isplovila je iz Pule prema jugu da bi učestvovala u operaciji-desantu njemačkih snaga protiv jedinica NOVJ na Korčuli. Sastavu se pridružio i razarač TA-21. Međutim prilikom plovidbe prema jugu dobila je depešu 19. decembra da ne plovi dalje, nego da se zadrži kod južnog dijela otoka Pašmana. Razlog tome je bio napad savezničkih lakih jedinica na jedan njemački konvoj u Splitskom kanalu. Naime pripremajući se za desant na Korčulu, Nijemci su uputili jedan konvoj sastava; 1 dvotrupna peniša, 2 jurišna, i 1 motorni čamac iz Trogira za Ploče. Brodovi ovog konvoja su prevozili potreban materijal i pogonsko gorivo za operaciju. Konvoj su pratili britanski torpedni čamci MTB-297 i MTB (motor torpedo boat) 637, koji su bazirali na Hvaru. Dvotrupna peniša je potopljena, a čamci oštećeni.

Zbog ovih gubitaka Nijemci su morali da privremeno odgode desant na Korčulu. Dobivši depešu da ne plovi dalje prema jugu, krstarica se je usidrila zajedno sa razaračima pratnje u uvalu Triluke na južnom dijelu otoka Pašmana. In-

interesantno je da su kretanje krstarice opazili izviđači III pomorskog-obalnog sektora sa stanice Grpašćak na Dugom Otoku. O tome je III POS odmah izvjestio Štab mornarice NOVJ. 19. decembra dok je bila u uvali Triluke u 13.00 napali su je saveznički avioni-bombarderi. I ovog puta se uspješno odbranila od napada i to puštanjem umjetne magle, tako da su bačene bombe pale u more, a jedan dio i na kopno otoka, od kojih neke čak nisu ni eksplodirale. Predvečer istog dana, dva razarača iz pratnje su isplovila prema jugu, a krstarica u pratnji razarača TA-20, isplovila je prema Puli. Ovo kretanje su pratili i izviđači III POS, te su o tome depešom izvjestili Štab mornarice. U plovidbi prema sjeveru krstaricu su pratili jako jugo i tamna noć. U 19.00 uslijed pogrešne navigacije nasukala se je brzinom od 10 čvorova na SW rt otoka Silbe kod rta Južni Arat. Razarač iz pratnje je pokušao da je odsuče ali bez uspjeha. Pošto nije uspio isplovio je za Lošinj da traži pomoć. Nijemci su brzo reagirali i poslali su pomoć. Iz Trsta je došao motorni brod »Martha«, te remorker »Nettuno«, a iz Rijeke remorkeri »Parenzo« i »Constante«, i odmah počeli sa radovima na spasavanju. Sama posada, koja je brojila oko 260 članova, je isto užurbano radila oko spasavanja. U more je bacan ugljen, municija i voda, da bi se krstarica što više olakšala. Radovi su napredovali. U to vrijeme na tom području nije bilo naših snaga, osim jednog stražarskog voda partizana na susjednom otoku Olibu. Na samoj Silbi nalazio se je partizanski telegrafist Franjo Polović u mjesnoj pošti, koji je bio u službi veze III POS. Služba veze u III POS je dobro funkcionirala. Telegrafom su bili povezani otoci Silba, Olib, Ist, Molat, Dugi Otok. Tim telegrafskim vezama slivali su se u Štab III POS, čije je sjedište bilo u Salima na Dugom Otoku, svi podatci osmatračke službe. Telegrafist Polović, čim je saznao za nasukivanje krstarice uputio je odmah ujutro depešu u Štab III POS o tome. Depeša je stigla do Božave, dok je radila veza, a odatle je kurirom upućena u Salu. Međutim štab je krivo razumio depešu. Naime u štabu su mislili, da se radi o jedrenjaku »Dalmacija« sa otoka Ista kojeg su rekvirirali Nijemci i u čijoj je službi bio. Pošto je nosio isto ime kao i krstarica, a telegrafist nije posebno spomenuo krstarica »Dalmacija«, nego samo »Dalmacija«, to je tako nastala zabuna, jer se nije moglo vjerovati da bi se krstarica sa dobrom navigacijskom opremom mogla nasukati. Misleći da se radi o jedrenjaku »Dalmacija« Štab III POS je poslao depešom naređenje stražarskom vodu na otoku Olibu da napadne »Dalmaciju«. Telegrafist čim je primio depešu i vidio da se radi o zabuni, odmah je poslao drugu depešu, kojom je javio u štab o nasukivanju krstarice. Nakon toga Štab III POS je radiotelegrafskim putem odmah o nasukivanju krstarice izvjestio Štab mornarice NOVJ čije je sjedište bilo u Hvaru. O istom, tog dana tj. 21. decembra, izvještena je i komanda naše baze u Bariju (Italija).

Štab mornarice je o nasukivanju krstarice obavijestio Saveznike. Upravo tada na Hvaru je bio 20. divizion britanskih torpednih čamaca. Za napad na krstaricu je određen 20. divizion, na čelu sa komandantom divizona poručnikom fregate Lancasterom. On je isplovio sa Hvara sa dva torpedna čam-

Britanski torpedni čamac iz 20. divizona u luci Hvar 1943. godine

ca i to: MTB-298 sa komandantom por. freg. F. M. Shore i MTB-276 sa komandantom Peterom Hyslopom (Peter Hyslop). Čamci su stigli pred Silbu oko 01.00 h 22. decembra. Odmah su primjetili siluetu nasukane krstarice, a sami su ostali neprimijećeni. Oba čamca su ispalila torpeda sa oko 360 metara udaljenosti. Jedan torpedo je udario u pramac, jedan u krmu, a jedan u remorker »Parenzo«, koji je bio privezan uz bok krstarice. Nijemci su otvorili vatru, ali je bila netačna i torpedni čamci su se bez gubitaka povukli. Eksplozije i oštećenja su bila velika. Uslijed jake eksplozije torpeda, koji je pogodio remorker uz krstaricu, čitava mašina remorkera je bačena na palubu krstarice. Tako je konačno uništena krstarica. Nijemci su imali oko 36 mrtvih i 100 ranjenih. Nijemci su sa nje pokupili nešto opreme i 25. decembra su je potpuno napustili, prebacivši preostalu posadu u Lošinj. Poslije su uz nju pristali naši brodovi. Sa nje je uzeta nađena oprema, koja nije bila uništena. Također je skinut jedan top od 47 mm, te je uzeto 400 metaka od 20 mm, 6 puškomitraljeza 1 mitraljez, 20 pučaka i pojedini djelovi mašine. Inače sav lakši pokretni materijal odnijeli su pripadnici III POS, II POS i NGO Silba. Sve do kraja rata krstarica je služila kao »skladište« za razni potreban materijal našim jedinicama. Sa nje su uzimani potrebni djelovi za opravku naših brodova, i za druge potrebe. Osim toga ona je služila i kao »meta« prolazećim brodovima i avionima, koji su na nju tresali svoj ubojiti teret. Poslije rata ekipe »Brodospasa« su je izrezale i poslale u staro željezo.

Dvije pjesme Vladimira Davić

Bijes mora

More pravi veliki zid samoće
 Čupa stabla na svojim prsima
 I govori istinu u oči
 I nebu i kamenu i oblaku skitnici
 More samuje u svojim okvirima ustoličenim
 To gorko more od kojeg se boji laž
 Koje ulazi u krv snagom mraka
 Ili snagom svjetlosti
 To more na koje dolazimo
 Zbog proklete krvi
 Zbog sna nesigurnog.
 U svakoj živoj veni
 To more na koje dolazimo
 Ne osvrćući se na tamu
 To prokleta klupko vječnosti . . .

Ribar

On
 prijatelj
 zora i maslina
 pogrbljenih.
 On čovjek
 izbrazdanih dlanova
 s mnogo želja
 na prstima
 zagrlji svijetli dan
 i otplovi u zoru
 po moru.
 On čovjek
 s mnogo mrtvih koralja
 i alga
 u zatišju
 kamenih kuća.